

Amadeu Carbó: 'Celebrem molt el Nadal però sabem molt poc el perquè'

El llibret 'Celebrem el Nadal' resol tots els dubtes sobre el quan, el com i el perquè de la festa més gran

'Nadal és la gran festa de la petita comunitat i Sant Joan és la gran festa de la gran comunitat' resumeix el folklorista i educador social Amadeu Carbó. Per Nadal, independentment de si hom és creient o no, les famílies es reuneixen, fan un gran àpat i s'intercanvien regals. Però el cicle nadalenc és molt ric i complex i té tot un seguit d'elements que a vegades no sabem d'on provenen. N'hi ha que es resisteixen a cristianitzar-se, com ara el tió; n'hi ha que ens lliguen amb el nostre passat carolingi, com ara la festa de Sant Esteve. D'altres són un interessant exemple de la flexibilitat de la tradició, com ara el Pare Nadal i també hi ha costums que ens pensem que vénen de molt antic i resulta que tenen quatre dècades, com ara menjar raïm per Cap d'Any. Per això Carbó ha publicat [Celebrem el Nadal](#), una obra que explica d'una manera molt entenedora el quan, el com i el perquè de la festa més gran. El llibret [es presentarà](#) demà a les 19.00 a l'Espai Vilaweb.

—Per què celebrem el naixement de Jesús el 25 de desembre si no se sap de segur quan va ser?

—Hi ha dues possibles explicacions: una diu que en la tradició jueva la mort dels profetes coincideix nou mesos després de la data de naixement. Els primers cristians celebraven la data de mort del Messies el 25 de març i si comptes nou mesos més endavant et plantes al 25 de desembre. Aquesta n'és una però la teoria més estesa parla de sincretitzar una festa preexistent, relacionada amb el solstici d'hivern, que es va cristianitzar. Per mi és l'explicació més plausible perquè és un fenomen que es repeteix en tot el calendari festiu.

'Celebrem el Nadal' no té un missatge tancat i únic, reivindica que la festa estigui en constant evolució'

—Per què és tan important entendre què celebrem per Nadal i com ho fem?

—Perquè celebrem molt les festes, sobretot el Nadal, però sabem molt poc del perquè ho fem. La festa no deixa de ser un llenguatge i és important que l'entenguin tots els qui hi participen; d'aquesta manera es forma una consciència de grup. Per això em vaig decidir a escriure el llibre, perquè hi havia una manca de literatura d'aquest tipus que fos entenedora per a tothom. A més *Celebrem el Nadal* no té un missatge tancat i únic, reivindica la mutacionalitat de la festa. El Nadal està en evolució constant, sempre obert a noves influències. Però això no és exclusiu del Nadal, passa amb la majoria de festes.

—Nadal és una festa que qui més qui menys, celebra tothom.

—Hi ha molta gent que celebra Nadal, una festa cristiana, i no són creients. Això és la generositat d'aquesta festa: si ets religiós, pots trobar una de les festes més destacades del calendari, però un altre pot trobar-hi la gran festa de la seva família. És molt important la idea que Nadal és una festa on la família té un pes molt important. Jo sempre dic que Nadal és la gran festa de la petita comunitat i Sant Joan és la gran festa de la gran comunitat. En una hi intervenen amics, veïns i es fa al carrer i l'altra es fa en la intimitat de la llar, envoltat de la família.

—**Dieu que Nadal està en evolució constant. Ens arriben coses noves però també se'n perden.**

—Quan perdem una manifestació festiva és perquè no té interès per la gent que la celebra. Ara bé, això no vol dir que quan ens convingui la puguem tornar a recuperar. El Cant de la Sibila, per exemple, va entrar en retrocés a la majora del país i ara torna de mica en mica. Després de segles en l'oblit s'ha revalorat perquè ens torna a ser útil: ens entronca amb un Nadal anterior, és patrimoni de la humanitat i ho trobem molt interessant. La Carassa a Barcelona ha viscut un procés similar: s'ha hagut de reinventar per adaptar-se als nous temps. En ser una tradició molt políticament incorrecta – representa un cap de sarraí tallat- havia desaparegut.

—**Així els canvis són un senyal de bona salut de la festa?**

—Crec que els canvis ens enriqueixen encara que hi hagi gent que ho vegi d'una altra manera. Per exemple, l'univers nadalenc està ple de personatges imaginaris però només n'hi ha un que ha sobreviscut: l'Home dels Nassos. La perícia i les ganes de mantenir-lo viu han permès que evolucioni i passi de ser un personatge invisible a prendre forma de capgròs en una pila de poblacions. Hi ha qui diu que a l'Home dels Nassos no se li pot posar cara... però segurament sense el capgròs aquesta figura hauria desaparegut. Qui se'n recorda avui d'en Fumera?

—**La mercantilització del Nadal ha tocat la tradició?**

—Més que tocar crec que l'ha transformada i l'ha potenciada. Ara veiem la mercantilització de manera molt evident però és un procés que va arrencar al segle XVIII amb les primeres fires especialitzades en la venda de figures de pessebre, com ara la Fira de Santa Llúcia de Barcelona. El que passa és que això s'ha anat fent gros i han arribat les multinacionals, les grans superfícies, la societat de consum... Però la fira de Santa Llúcia, que nosaltres veiem com molt tradicional, va ser la primera pedra de la mercantilització.

'Com que al darrere hi ha interessos comercials, les empreses es guarden prou de mantenir viva la tradició'

—**Però la Fira de Santa Llúcia no incita al consum desenfrenat.**

—És veritat que la mercantilització ha influït de manera negativa en alguns aspectes de la festa però també l'ha potenciada: com que al darrere hi ha un seguit d'interessos comercials, les

empreses i la publicitat ja se'n guarden prou de mantenir viva la tradició. Et recorden que per Nadal has de menjar torrons, beure cava, els centres comercials s'omplen de carters reials i diverses entitats de botiguers organitzen cavalcades de Reis... En el fons la mercantilització no deixa d'impulsar la festa, perquè hi ha un interès al darrere.

—I hi esteu d'acord?

—A mi no m'agrada, però hi és. En el fons la festa no deixa de ser un mirall de la societat i si la nostra societat és consumista, el Nadal també ho serà. Però també hi ha altres coses que el consum no ha alterat, com ara la trobada familiar.

'És important que cada família tingui els seus costums nadalencs perquè uneixen al grup'

—Hi ha molts costums de Nadal que varien de casa en casa.

—Sí, cada casa fa el seu Nadal. És important tenir costums familiars perquè uneixen al grup. A més el gran àpat de Nadal és un ritual familiar molt bèstia. Ho vaig descobrir escrivint el llibre. Per mi sempre ha estat molt important però fins ara, que ho he hagut d'explicar, no m'he adonat de la seva complexitat. Per començar transforma la llar: la decorem, traiem les millors gales... Després ve el gran àpat on tothom s'asseu al voltant de la taula i tothom té el seu lloc i el seu moment. És com un dibuix complet de la família que només es repeteix una vegada a l'any. A més és un ritual que va evolucionant: d'un any per l'altre hi falta gent, n'arriben de nous...

—I per què el Tió no ha arribat en altres indrets del país?

Perquè és una tradició que només els catalans hem revifat: és una manifestació molt rural que va començar a entrar en decadència amb les primeres grans migracions urbanes del segle XIX. Durant la industrialització el tió no tenia lloc als pisos perquè no hi havia llars de foc i, per tant, no hi havia troncs. Però es va aconseguir fer-lo renéixer i que s'adaptés a la vida urbana.

—Com es va fer?

—Se'l va humanitzar. Tradicionalment el tió era un tronc qualsevol, que es feia cagar i després es cremava a la llar. Però a la dècada del 1970 un il·lustrador va decidir que el tió tindria cara, seria simpàtic, portaria barretina i es mantindria la mateixa peça d'un any per l'altre. I això el va salvar. Es va reinventar la tradició que fem molt diferent de com es feia fa només dues generacions: ara el tió arriba, se l'ha d'alimentar prèviament i com que s'ha humanitzat ningú gosa llançar-lo al foc una vegada ha cagat.

'Costa molt buscar l'exclusivitat en les tradicions nadalenques, perquè les tradicions no coneixen fronteres i només saben de grups humans'

—Quines tradicions tenim arreu?

—Costa molt buscar l'exclusivitat en tradicions nadalenques, perquè les tradicions no coneixen fronteres i només saben de grups humans. Però la cavalcada de reis en podria ser una. La primera de la història es va fer a Alcoi el 1866, i la segona a Igualada el 1895. A més jo crec que hi ha un nexa entre totes dues perquè en aquesta època molts alcoians van emigrar a Igualada.

—El llibre explica molt bé la genealogia del Pare Nadal.

—Calia explicar-ho perquè malgrat que sigui un personatge polèmic, no podem negar el seu arrelament. Sobretot m'agrada perquè permet demostrar que les tradicions viatgen, tornen canviades, es modifiquen, es reinterpreten... I en aquest cas és molt clar perquè gairebé es pot seguir el procés pas a pas: un grup de colons holandesos embarquen cap a Amèrica, on fundaran la futura Nova York. Amb ells porten el seu bagatge cultural: la llengua, la religió, les creences... i també els costums i tradicions. Entre aquestes hi ha el seu patró, Sant Nicolau, que s'acabarà transformant en el Pare Nadal. La barreja de cultures, la permeabilitat de la tradició, la intervenció de diverses persones – dibuixants, escriptors, comerciants... – van ajudar a fer créixer aquest personatge. I després, al cap de molts anys, torna a entrar per França i s'empelta amb la figura del Bon Homme, que és un personatge que tenia unes funcions molt semblants. I així neix el Pare Nadal que coneixem i que es passeja pels nostres carrers cada Nadal. És una història molt interessant perquè hi intervenen diverses cultures, gent, interessos comercials... sobretot demostra que la tradició és voluble, flexible i canviant.

'La història del Pare Nadal permet demostrar que les tradicions viatgen, tornen canviades, es modifiquen, es reinterpreten...'

—També explica perquè celebrem Sant Esteve, un dels nostres trets diferencials.

—És una festa que té una vinculació directa amb el nostre passat carolingi. En formar part de la marca hispànica els primers comtats catalans depenien del bisbat de Narbona, a diferència dels de Castella, que depenien de Toledo. I els carolingis tenien una idea de família molt extensa, de clan, que es reunia per les grans celebracions. Per això durant les tres grans pasques de l'any – Nadal, Pasqua Granada i Pasqua Florida- la gent es desplaçava a la casa d'on provenien, la casa pairal. I com que solien ser desplaçaments llargs, necessitaven temps per poder tornar a casa el dia següent. D'aquí en surten els dos dilluns de pasqua i el Sant Esteve: eren dies que no es treballava, que no és exactament el mateix que fer festa.

—I desmunta alguns mites, com el costum de menjar raïm per Cap d'Any.

—Hi ha tradicions que ens pensem que són molt arrelades i no és així. A la de menjar dotze grans de raïm durant les campanades de Cap d'Any li podem posar data: es va popularitzar amb l'expansió de Ràdio Televisió Espanyola, que les retransmetia en directe. I això desmenteix la teoria més estesa, que parla d'un excedent de raïm al Vinalopó a principis del segle XX. Els entesos diuen que és impossible que a finals de desembre hi hagués excedent

de raïm.